

JOSIP CELIĆ, STANOVNIŠTVO GRADA PAGA ZA FRANCUSKE UPRAVE PO ANAGRAFU IZ 1810. GODINE

Matica hrvatska – Ogranak Pag, Pag, 2016.

Djelo dr. sc. Josipa Celića, doktora povijesnih znanosti, nezaobilazan je izvor za poznavanje prošle zbilje otoka Paga s početka 19. stoljeća. Otok Pag najjužniji je kvarnerski otok, a njegovo najveće naselje jest grad Pag. Prema povijesno-pravnoj tradiciji, Pag je sjedište istoimene otočne komune formirane još u srednjemu vijeku, s municipalitetom, ali bez civiteta, s obzirom na to da nije imao svojega biskupa već se nalazio pod jurisdikcijom Zadarske nadbiskupije. Današnji Pag svoje temelje dobio je u svibnju 1433., a njegov današnji izgled potječe iz 18. stoljeća. U doba Mletačke Republike grad Pag imao je zasebnoga kneza, i to iz redova mletačkih patrićijskih obitelji, koji je u ime *Serenissime* upravljao gradom i cijelim otokom. Općinom u pravome smislu riječi postaje početkom 19. stoljeća, kad dobiva prvostupanjsku sudsku instancu – Pomirbeni sud.

Odlukom generalnoga providura Vicka Dandola 1807. godine izvršena je nova administrativno-teritorijalna podjela koja nije bila u skladu s dotadašnjim tradicijama starih komuna. Na otoku je naime uspostavljena jedinstvena općinska jurisdikcija, te je grad pod svojom jurisdikcijom dobio sva otočna naselja. Dolaskom Francuza na otok očuvano je zatečeno stanje, uz neke novine, primjerice organe političke vlasti i općine građanskoga tipa. Valja istaknuti da je nakon 1807. godine dokinuto plemstvo, a u skladu s time i pripadajuća tijela vlasti. Tako od 1810. godine u spisima nestaju oznake staleške pripadnosti.

Politička se situacija odražavala i u pogledu demografskih posebnosti, pa je tako grad u 18. stoljeću imao manji broj starosjedilačkih obitelji – inače potomaka starih hrvatskih obitelji – a većinu su tada činili potomci doseljenika koji se ondje nastanjuju kao posljedica mletačko-osmanskih ratova, počevši od 15. stoljeća naovamo.

U crkvenome smislu Pag je zasebna jedinica u okviru Zadarske nadbiskupije. S početkom francuske vlasti, koja ondje započinje 19. veljače 1806., crkvene službe u cijelosti su se dijelile u skladu s konkordatom sklopljenim 1801. godine između Napoleona i pape Pija VII. Do uspostave francuske vlasti u gradu su bila dva samostana: ženski redovnički svetog Benedikta za kćeri plemićkoga podrijetla i redovnička

zajednica vezana uz samostan dominikanaca i crkvu svetog Ante Opata. U Starome gradu bio je franjevački samostan Reda male braće.

Došavši u naše krajeve, napoleonska je vlast naredila popisivanje stanovnika od Istre do Boke radi dobivanja uvida u njihov broj te broj njihovih dobara. Tako je popisano i stanovništvo Paga. Popis datira od 31. svibnja 1810. i pohranjen je u Arhivu Zadarske nadbiskupije. Sastavio ga je jedan od župnika pomoćnika, i to na talijanskome jeziku. Kako autor navodi, popis se smatra „crkvenim popisom s ograničenim obuhvatom“, uz napomenu da je „crkvene namjene“, što se zaključuje na temelju rubrika „s pričesti“ i „bez pričesti“. Autor zaključuje kako „Nije stoga manje zanimljiv, tim više što pruža demografsku, stalešku i gospodarsku sliku paškoga stanovništva, pojedinačno upisane osobe (samo glave obitelji ili kućanstva) koje su živjele u prvom desetljeću 19. stoljeća“ dodajući nadalje kako „Popis zasigurno ima određene manjkavosti, ali takve ‘praznine’ upotpunjavane su korištenjem različitih institucionalnih izvora metodom rekonstrukcije“. Kao glavnu zamjerku popisu autor navodi „vitalne podatke za muško i žensko stanovništvo, neutvrđeno obiteljsko srodstvo i svojstvo popisanih članova kućanstva“. Osim pojedinačnoga upisa glave obitelji i kućanstva, zabilježene su brojke za članove tih zajednica, s naznakom „s pričesti“ i „bez pričesti“. Kako se ne navode „njihova imena niti obiteljsko srodstvo ili neko drugo svojstvo“, autor napominje kako „s rezervom“ daje njihova „obiteljska obilježja“. Nadalje, svim upisanim „spol je pretpostavljen prema oznaci imena, dok starosna dob nije naznačena“. Stoga je stalešku pripadnost i zanimanje navedenih provjerio naknadno koristeći se opsežnim arhivskim gradivom.

Knjiga je podijeljena u dvanaest poglavlja: „Uvod“, „Predgovor“ prof. dr. sc. Božene Vranješ Šoljan, „Stanovništvo grada Paga po anagrafu iz 1810. godine“, „Tablice i grafikoni“, „Popis paških prezimena (obitelji) i ishodišnih mjesta novih doseljenika u Pag“, „Gospodarska struktura stanovništva (zanimanja)“, „Zaključak“, „Sažetak na engleskom jeziku“, „Faksimil anagrafa/popisa stanovništva grada Paga 1810. godine“, „Rekonstruirani popis stanovništva“, „Popis izvora (neobjavljeni i objavljeni)“, „Popis literature“, „Indeks locorum“ i „Indeks nominum“. Na sam kraj uvršteni su „Bilješka o piscu“ i „Slikovni prilozi“.

Dr. J. Celić tablično razlučuje obiteljske zajednice u Pagu (u 16 plemićkih obitelji ima 108 članova, u 8 građanskih obitelji ima 48 članova, dok je najbrojnije pučko stanovništvo: u 287 obitelji ukupno je 1.420 osoba), zatim utvrđuje broj udovaca te navodi da ih je bilo 8 i zaključuje da je riječ o mladim ljudima koji su udovcima postali nakon ženina poroda. Utvrđuje i broj udovica navodeći kako ih je bilo čak 50 iz pučkog te 1 iz plemićkog staleža. Tu je i broj zajednica braće, a riječ je – kao autor navodi – „o tradicionalnome tipu višestruke obitelji u kojoj vladaju kolektivni odnosi, očito nakon očeve smrti, gdje su se braća horizontalno povezala u cilju očuvanja konzorcija (zajednice imovine)“. Taj je običaj bio prisutan unutar pučkoga staleža, s čak 37 obiteljskih zajednica. Tu je i broj samaca, kojih su tada bila dvojica, te dvi-

je „koludračke sluškinje“ unutar jednoga kućanstva, 12 članova paške ubožnice (7 odraslih i 5 maloljetnih), 7 članica samostanske zajednice benediktinki. Na temelju popisa autor zaključuje da je grad Pag tada imao 2.184 stanovnika koji su pripadali plemićkome (108 osoba u 16 obitelji) i građanskom staležu (najbrojniji – 1.420 pojedinaca u 287 obitelji) te u novostvorenome pučko-građanskome sloju (48 osoba iz 7 obitelji), pa sve do paških pučana (32 pojedinca u 7 obitelji).

Analizirajući podrobno popis, autor ocjenjuje kako je to „(...) vrijedan povijesni izvor“ što ga prate određene manjkavosti, među kojima: „(...) nebilježenje određenih popisnih skupina, kao i vitalnih obilježja za sveprisutno stanovništvo“. U nastavku knjige donosi podatke o navedenim osobama, o njihovoj obiteljskoj lozi, i to na temelju izbora i relevantne literature te – za plemićki stalež – na temelju grbovnika paškoga plemstva. Nadalje, autor je rekonstruirao popis zanimanja stanovnika dodajući kako je „Gospodarska slika Paga iz 1810. godine prema zastupljenosti pojedinih djelatnosti izgledala piramidalno, a oblikovala se u skladu s uvjetima i posebnostima sredine“. Tako su na dnu solinari (234 osobe), zemljoradnici (44), posjednici (14), obrtnici različitih djelatnosti (12), ljekarnik (1), pripadnici vojničkoga sloja (2), pripadnici duhovnoga staleža (33 osobe, od toga 21 svećenik, 3 klerika, 2 redovnika i 7 redovnica), te pastiri (3). Popis pokazuje kako stanovnici grada Paga nisu pridavali pozornost primjerice pomorstvu, ribarstvu i brodarstvu.

Autor daje i popis prezimena, od kojih su najbrojnija Bukša (13), Čepulo (10), Fabijanić (15), Festini (11), Pogorilić (13), Sabalić (12) itd.

Provedena rekonstrukcija obiteljskih rodova važna nam je i za uočavanje migracijskih procesa, odnosno doseljavanja u grad, počevši od 15. stoljeća, i to ponajviše iz bliže okolice, ali i iz udaljenijih krajeva (s područja sjeverne Italije, Krfa, srednje Dalmacije i Visa). Najveći broj obitelji doselio se tijekom 16., 17. i 18. stoljeća. Iako su uzroci doseljavanja uglavnom poznati – osmanlijski prodori i pustošenja – svakako u obzir moramo uzeti i gospodarske čimbenike, prije svega proizvodnju soli.

Djelo dr. Josipa Celića neizostavan je prilog za poznavanje povijesti grada Paga s početka 19. stoljeća. Zahvaljujući autorovu pristupu, razaznajemo koliko su nam arhivska vrela važna i nužna za cjelovitiju rekonstrukciju prošle zbilje, a u ovome slučaju za nastanak ovoga uspjelog historiografskog djela za poznavanje paške povijesti.

Maja Polić